

Inför VA-ledning i Hanhals

– ny stenpackning med förhistorisk keramik

Rapport 2020:79

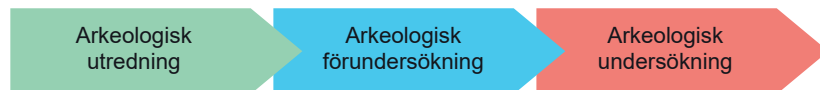
Arkeologisk utredning och förundersökning

Hallands län, Halland, Kungsbacka kommun,
Hanhals socken, fastighet Hanhals 2:5, 5:15, 3:6, 3:7, 3:9,
10:11, 10:5, 14:1 och 15:1, fornlämning Hanhals 112:1, 113:1,
143:1, 131:1, 132:1, 130:1 och Hanhals 69:1–2

Gisela Ängeby

Den uppdragsarkeologiska processen

Arkeologiska undersökningar brukar bestå av tre etapper: utredning, förundersökning och undersökning. Processen syftar i första hand till att bevara fornlämningarna, vilket är grundtanken i kulturmiljölagen (KML). Arkeologisk utredning kan göras i två steg: steg 1 (AU1) innebär att tillgänglig kunskap i form av inventeringar och äldre undersökningar sammanställs och att en inventering görs i fält, i syfte att lokalisera fornlämningar. Steg 2 utgör den särskilda utredningen (AU2) där sökschaktgrävning utförs. Om det då konstateras förekomst av dolda fornlämningar så är en arkeologisk förundersökning (FU) nästa steg i processen.

Om fornlämningen efter förundersökning bedöms vara välbevarad och ha vetenskaplig potential görs en arkeologisk undersökning. De första etapperna, arkeologisk utredning (AU) och förundersökning (FU) utgör ett beslutsunderlag till länsstyrelsen inför prövning av tillstånd till ingrepp i fornlämning i form av en arkeologisk undersökning.

Mer information om den uppdragsarkeologiska processen finns på Riksantikvarieämbetets hemsida:
(<http://www.raa.se/kulturarvet/arkeologi-fornlamningar-och-fynd/den-uppdragsarkeologiska-processen/>).

Uppdragsarkeologin regleras av 2 kap. 10–14§§ i Kulturmiljölagen (KML) och av föreskrifter.

Inför VA-ledning i Hanhals – ny stenpackning med förhistorisk keramik

Rapport 2020:79

Arkeologisk utredning och förundersökning

Hallands län, Halland, Kungsbacka kommun, Hanhals socken,
fastighet Hanhals 2:5, 5:15, 3:6, 3:7, 3:9, 10:11, 10:5, 14:1 och
Hanhals 15:1, fornlämning Hanhals 112:1, 113:1, 143:1, 131:1,
132:1, 130:1 och Hanhals 69:1–2

Dnr 511-00901-2019 och 512-00312-2020

Gisela Ängeby

Arkeologerna

Statens historiska museer

Arkeologerna

Statens historiska museer

Våra kontor

Linköping

Lund

Mölndal

Stockholm

Uppsala

Kontakt

010-480 80 00

info@arkeologerna.com

fornamn.efternamn@arkeologerna.com

www.arkeologerna.com

Arkeologerna

Statens historiska museer

Rapport 2020:79

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Bildredigering och layout: Åsa Östlund

Omslag framsida: Stenpackning med fynd av förhistorisk keramik under ett sentida odlingsröse.

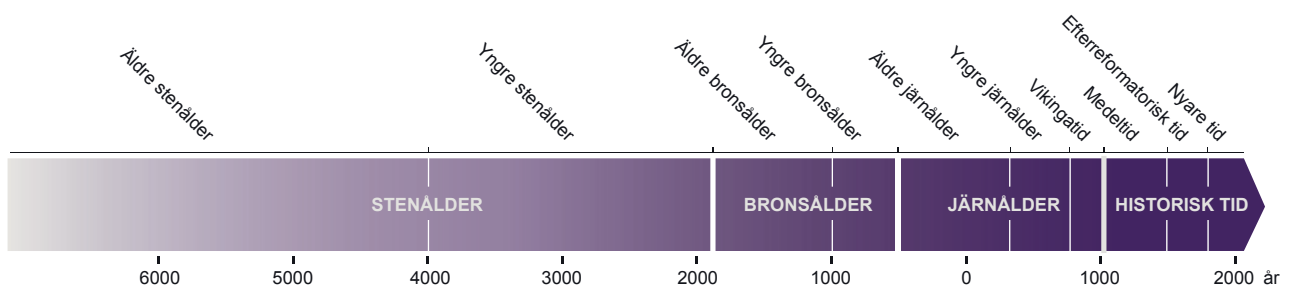
Foto: Gisela Ängeby.

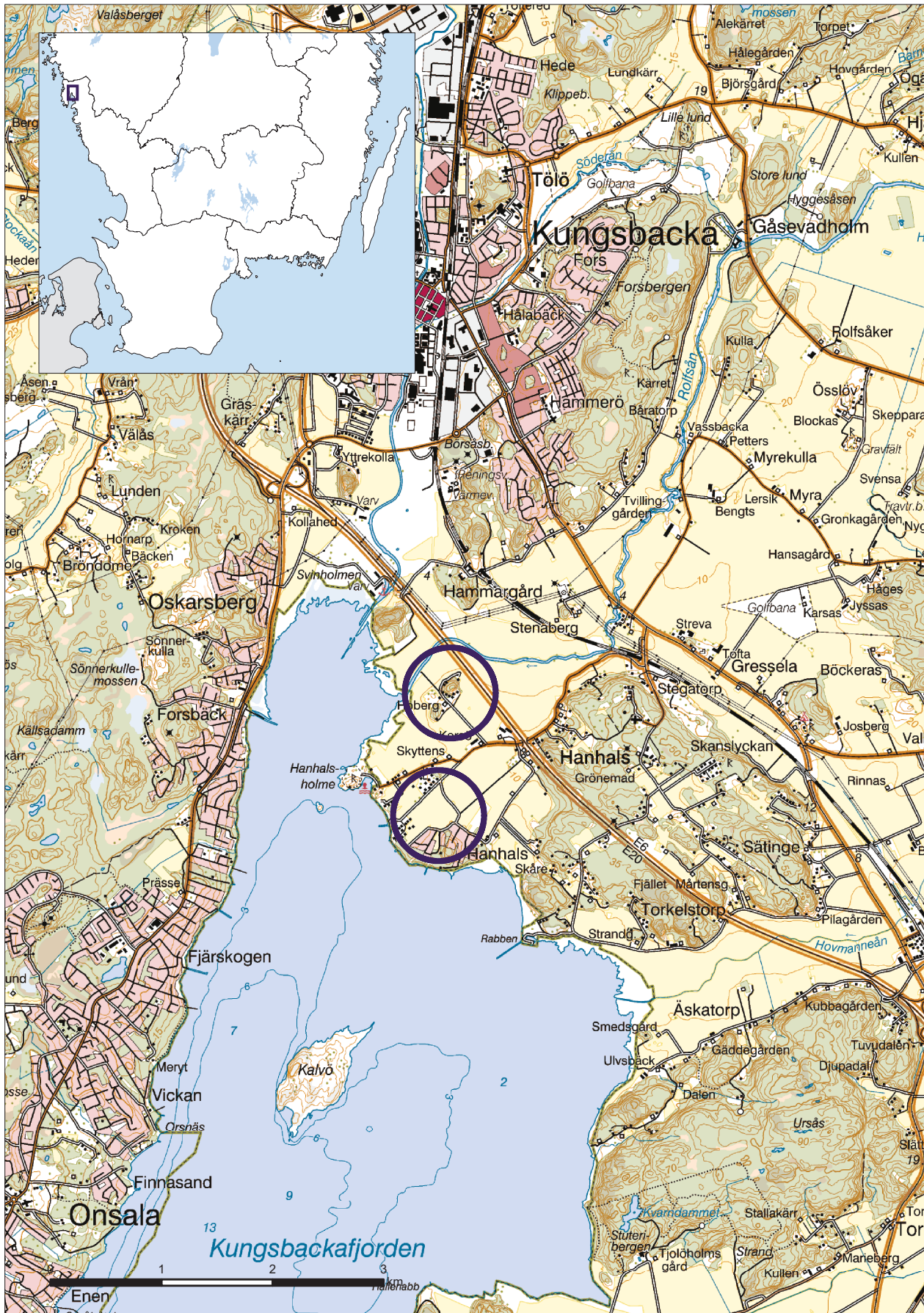
Tryck/utskrift: Ätta.45 Tryckeri AB, 2020

Innehåll

Inledning	5
Landskap och fornlämningar	5
Syfte	8
Metod och genomförande	8
Resultat	8
Den arkeologiska utredningen	8
Den arkeologiska förundersökningen	11
Sammanfattning	19
Referenser	20
Administrativa uppgifter	20
Bilaga. Fyndtabell	20

Figur 1. Läget för undersökningen markerat på utsnitt ur GSD-Terrängkartan, skala 1:50 000, och Sverigekartan.

Inledning

Kungsbacka kommun planerar för ett omfattande VA-ledningsnät i Hanhals socken. Inför detta genomfördes i månadsskiftet januari/februari år 2020 en arkeologisk utredning i syfte att klargöra om ledningssträckningen skulle komma att beröra okända fornlämningar, utöver dem som redan finns registrerade i fornminnesregistret. Redan här kan nämnas att utredningen inte resulterade i några nyupptäckta fornlämningar.

Vid sju platser innebär den planerade VA-ledningen emellertid ingrepp i åtta sedan tidigare kända fornlämningar. Majoriteten av dem utgörs av boplatser med fynd av flintor funna vid den så kallade Göteborgsinventeringen i början av 1900-talet. Vidare berör VA-ledningen vid en plats en registreradstensättning och nära denna, ett förmodat odlingsröse.

Under skiftet april–maj månad 2020 utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Halland en arkeologisk förundersökning av fornlämningarna. Resultatet av förundersökningen visar att områden registrerade som boplatser med fynd av flinta saknar ytterligare förhistoriska spår som motiverar fortsatta antikvariska insatser. En lokal, Hanhals 131:1, utelämnades dock av praktiska skäl för sökschaktsgrävning men som bör kontrolleras vid markgrävningar i samband med själva ledningsdragningen.

Under odlingsröset Hanhals 69:2 påträffades en stenpackning med fynd av förhistorisk keramik. Stenpackningar med inslag av förhistorisk keramik dokumenterades i ytterligare två schakt. Förundersökningen visar sålunda att utöverstensättningen Hanhals 69:1 innehåller miljön även stenpackningar som, att döma av keramiken, kan dateras till bronsålder eller äldsta järnålder.

I rapporten sammanslås resultaten från utredningen och den arkeologiska förundersökningen.

Landskap och fornlämningar

Hanhals socken ligger närmast sydost om Kungsbacka vid Kungsbackafjorden och kring Rolfsån. Socken kan närmast beskrivas som en kuperad slättbygd med odlings- och betesmarker, mindre skogspartier och bebyggelse. I sin helhet berör arbetsföretaget flack jordbruksmark på lerjordar. Närmast kustlinjen återfinns avlagringar av sand och morän. Hanhals samhälle, som ingår i VA-ledningsprojektets åtaganden, ligger på en höjd av mellan 25 och 30 meter över havet.

Figur 2. Utredningsområden (gråa markeringar med röda schakt) och närbelägna fornlämningar (enligt KMR) markerade på utsnitt ur GSD-Fastighetskartan. Skala 1:6 000.

Hanhals torde framför allt vara känd för Hunehals Borg uppförd troligtvis i slutet av 1200-talet av den danske greven Jakob Nielsen. Borgen ligger i betesmark och högt uppe på en klippa söder om inloppet till det som senare skulle utvecklas till Kungsbacka stad.

Registrerade fornlämningar inom den närmsta bygden i förhållande till den planerade VA-ledningen är dock betydligt äldre än den medeltida borgen. Förmodade boplatser från stenålder med fynd av slagen flinta dominerar bilden. Merparten av dem uppdagades vid den så kallade Göteborgsinventeringen under tidigt 1900-tal. Man fann då flinta, redskap och avfall efter redskapstillverkning, i odlingsmarkerna upp mot och längs med höjdområden och inom mer höglänta partier. En sådan lokal, Hanhals 131:1, förundersöktes år 2006 (Ryberg 2006). Dateringar på kol efter förundersökningen hamnade i stenålder och äldre bronsålder.

En beräkning av strandnivåer baserad på SGU:s kartgenerator visar risk för överlagrade lämningar från äldsta stenålder inom delar av den planerade VA-ledningen. Nivåer över havet mellan 10 och 20 meter innebär att vissa områden återfinns inom ett höjdiintervall som påverkats av transgressionsprocesser i samband med förändringar i havsnivån efter den senaste isavsmältningen. I transgressionslager kan det finnas arkeologiska lämningar som kan vara från mellan 10 000 och 7000 BP. Ur ett arkeologiskt perspektiv representerar miljöerna under äldsta stenålder strandnära bosättningar i ett tidigare skärgårdslandskap. Valda avsnitt kontrollerades därför med djupgrävda schakt inom ramen för utredningen, dock utan att finna substantiella spår efter överlagrade lämningar.

En andra fornlämningskategori inom Hanhals utgörs av gravar från bronsålder och järnålder. Strax norr om de aktuella förundersökningsobjekten Hanhals 69:1–2 syns en svag förhöjning i åkermarken, i Forndok är denna registrerad som en femton meter stor överodlad hög (Hanhals 167:1). Det noteras dock i beskrivningen att den högliknande formen möjligen skulle kunna förväxlas med liknande naturliga förhöjningar i det kulliga landskapet. Fornlämningen finns emellertid markerad på en häradskarta från år 1922.

Ett 80-tal meter sydväst om förundersökningsobjektet Hanhals 132:1 undersöktes och borttogs år 1970 en stensättning, Hanhals 68:1. Man fann då en stenpackning av mestadels skörbrända stenar i en klyfta i berget, och därunder i sotig mylla brända ben och flintavslag. Stensättningen förmodades vara från yngre bronsålder/äldre järnålder (Särilvik 1973). Nämnas bör även åtta stenar som enligt beskrivningen i Forndok ursprungligen ingått i en spektakulär fornlämning, en skeppssättning (Hanhals 65:1), belägen i krönläge med utblick över havet. Skeppssättningen, som finns upptagen i Göteborgsinventeringen år 1917 med nummer 30, bedöms ha haft en ursprunglig längd av mellan 18 och 20 meter.

Sammantaget pekar fornlämningsbilden generellt inom Hanhals på en i förhistorisk tid livskraftig bygd.

Syfte

Den arkeologiska utredningens syfte är att klargöra om förekommer sedan tidigare ej kända fornlämningar inom utredningsområden anvisade av länsstyrelsen och om så är fallet, preliminärt avgränsa nyupptäckta fornlämningar.

Förundersökningens syfte är ge länsstyrelsen ett beslutsunderlag inför prövning om tillstånd till ingrepp i fornlämning. Förundersökningen ska fastställa och dokumentera fornlämningens karaktär, datering, utbredning och komplexitet samt ta tillvara eventuella fornfynd. Resultaten ska kunna användas av undersökare för att bedöma och beräkna omfattningen av en arkeologisk undersökning. Resultaten ska också kunna användas i företagarens planering.

Metod och genomförande

Vid utredningen kontrollerades den planerade ledningssträckningen medelst sökschaktgrävning med maskin. Inom utvalda avsnitt grävdes djupschakt i syfte att klargöra om det förekom fyndförande överlagringshorisonter som indikation på strandnära boplatser eller aktivitetsytor under den äldsta stenåldern.

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes medelst sökschaktsgrävning med maskin. Sökschakt, anläggningar och fynd dokumenterades med RTK-DGPS. Stenpackningar inom förundersökningsobjekten Hanhals 69:1–2 rensades fram för hand och fotodokumenterades. Inga naturvetenskapliga analyser har utförts i brist på lämpligt material.

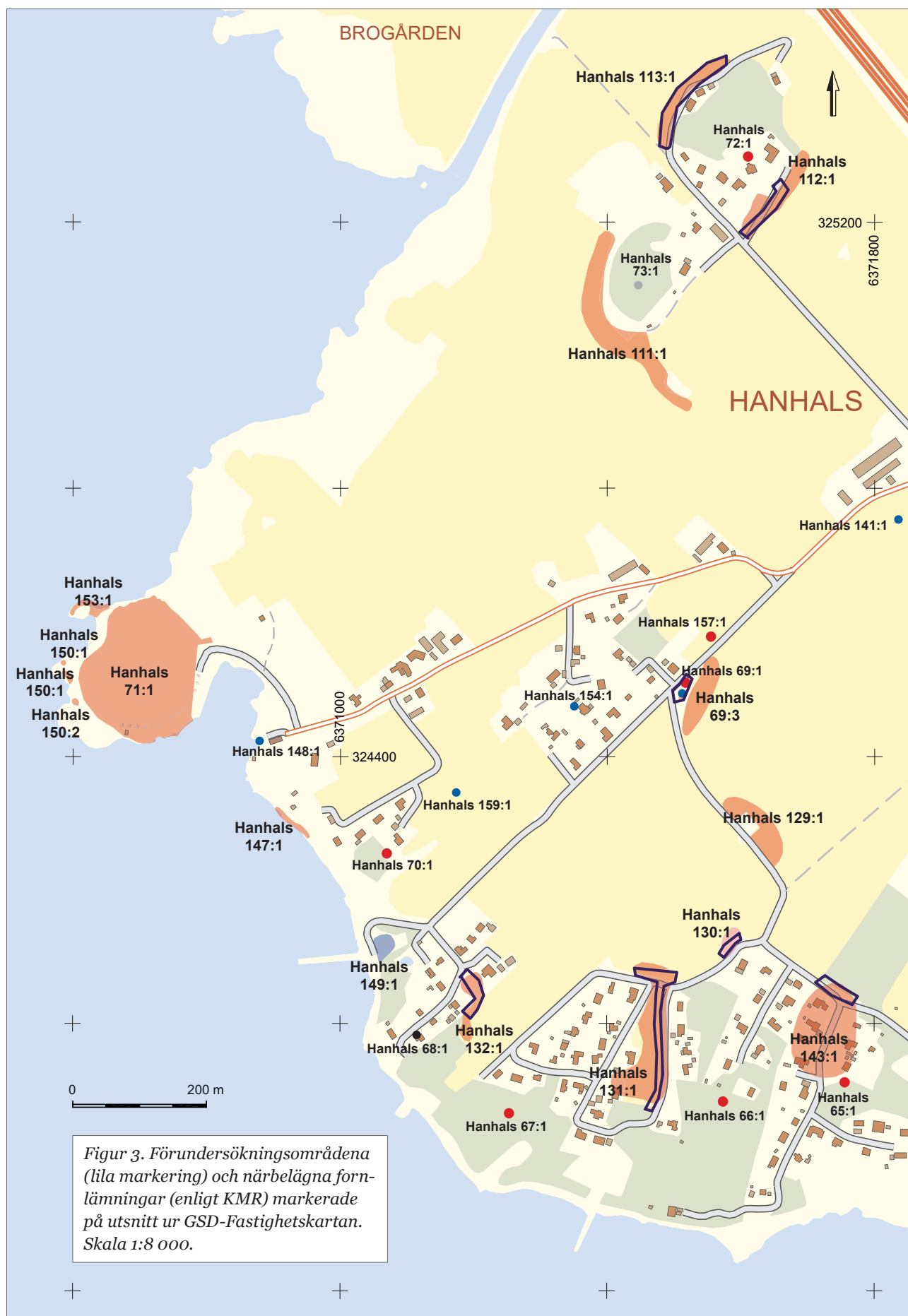
Resultat

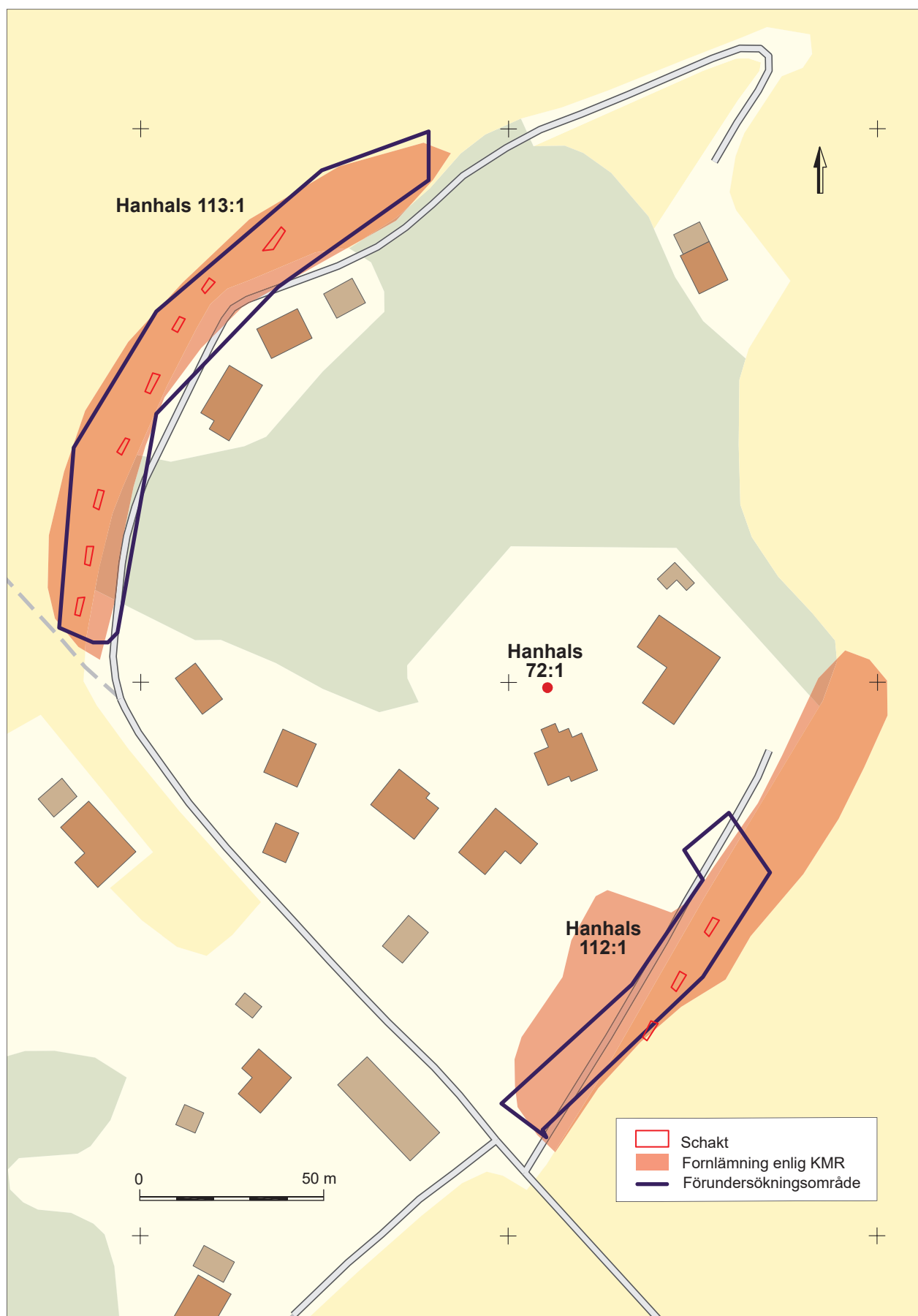
Den arkeologiska utredningen

Nära Hanhals 130:1 hittades i ploglagret vid utredningen en avlags-skrapa av flinta. I djupschakt i åkermarken mellan Hanhals 130:1 och Hanhals 143:1 påträffades under den postglaciala leran ett tunt, grusigt transgressionslager med inslag av några få slagna och svallade flintor. Samtliga sökschakt inom ramen för utredningen i övrigt saknade alla spår efter förhistoriska/historiska aktiviteter och fynd. Underlagen i sökschakten bestod till den övervägande delen av styv lera.

Möjligheten att gräva schakt inom det fastställda arkeologiska undersökningsområdets hela bredd, motsvarande en cirka 15 meter bred korridor, begränsades av befintliga ledningar (el, tele, vatten), vidare har man nyligen inom korridoren även grävt för nedläggning av fiberkabel. Vissa sträckor prioriterades bort vid utredningen: detta utifrån bedömningen av grävda schakt som saknade fornlämningsindikationer och i kombination med vattenmättad lermark i låglänta lägen (figur 2).

Sammanfattningsvis visade resultatet av utredningen att det inom korridoren för VA-ledningen saknas fornlämningsindikationer. Inga ytterligare åtgärder föreslås därför.

Figur 4. Förundersökningsområdet med sökschakt inom Hanhals 112:1 och 113:1 markerade på utsnitt ur Fastighetskartan. Skala 1:1 500.

Den arkeologiska förundersökningen

De av länsstyrelsen beslutade förundersökningsområdena omfattade totalt en areal om 9 150 kvadratmeter, fördelade på sju lokaler med åtta fornlämningar (se figur 3)). Som ovan nämns, är merparten betecknade som boplatser med fynd av flinta i ploglager, funna vid Göteborgsinventeringen. Samtliga lokaler utom fyra är belägna i öppen leråkermark. Hanhals 132:1 ligger dels i gräsmatta tillhörande ett boningshus, dels i åkermark. Hanhals 143:1 sträcker sig i dess nordligaste del in över trädbevuxen mark som tidigare varit plantskola. Hanhals 69:1–2 ligger på ett mindre höjdparti invid en väg. Hanhals 131:1 innefattar i den nordligaste delen en odlingslott, asfalterad väg och en kraftig vägbank. Fornlämningens sydliga del ligger i hagmark med betande får.

Nedan följer forndoks beskrivning av de aktuella objekten med en redogörelse för resultatet av förundersökningen.

Fornlämning Hanhals 112:1 inom HANHALS 2:5

Boplatser med ungefärlig utsträckning av 160×40 meter (SV–NÖ). Inom området hittades en mängd avslag, någon kärna, skrapa samt några spån. Några flintor svallade.

Resultat: Åkermark nedanför bergshöjd med bebyggelse. Förundersökningsområdet i sydväst består av asfalterad väg. Inom området grävdes tre sökschakt (figur 4). Samtliga schakt saknade fornlämningsindikationer. Underlaget bestod av styv lera. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

Fornlämning Hanhals 113:1 inom HANHALS 5:15

Boplatser (?), med ungefärlig utsträckning av 160×20 meter (SV–NÖ). Inom boplatsoområdet hittades ett flertal avslag samt redskapsliknande föremål. Någon var svallad.

Resultat: Åkermark nedanför bergshöjd med bebyggelse. Inom det fastställda förundersökningsområdet grävdes åtta sökschakt (figur 4). Området skärs av en vattenledning. Den nordligaste delen täcks av en pepparrotsoodling. Samtliga schakt saknade fornlämningsindikationer. Underlaget bestod av styv lera. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

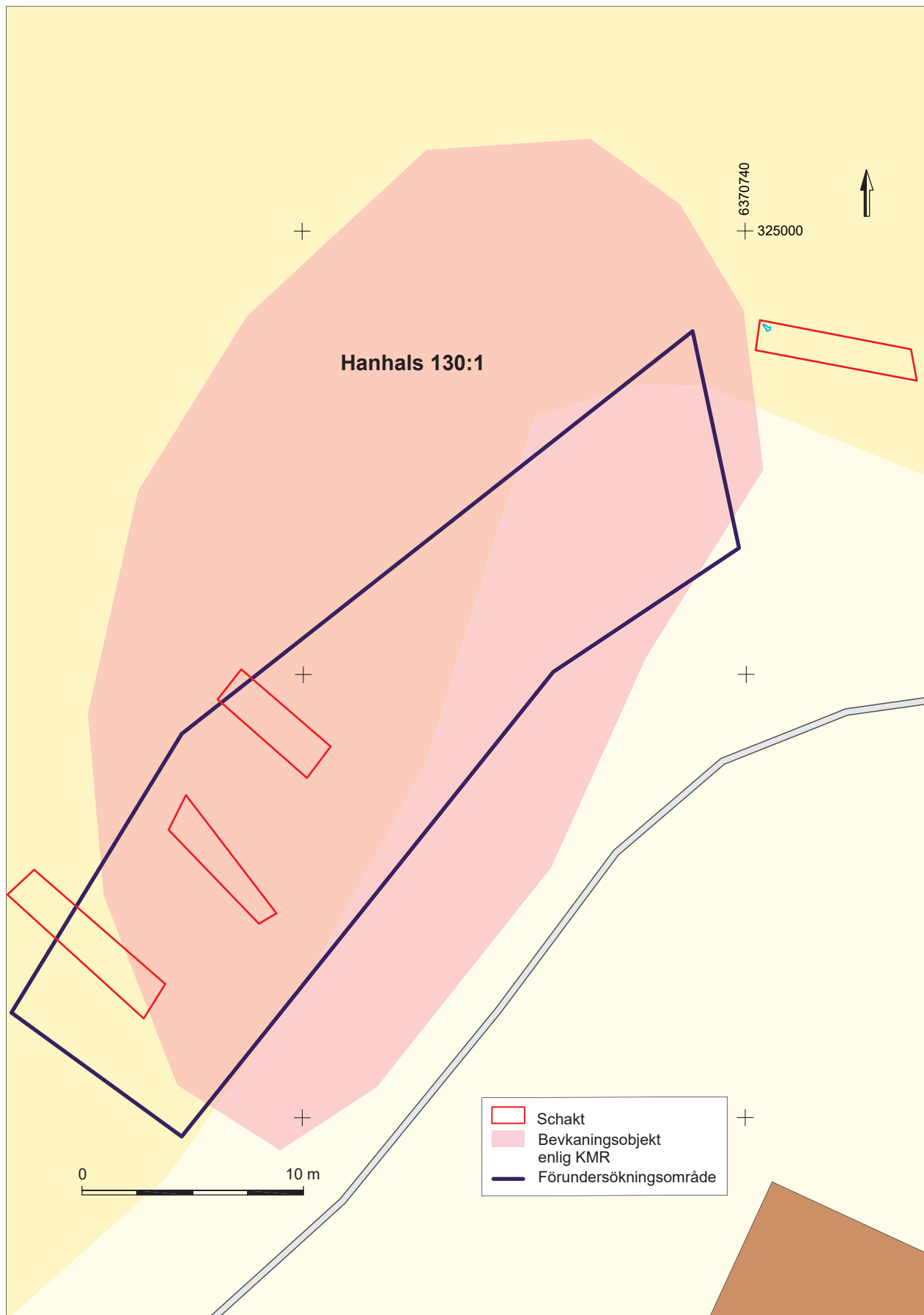
Fornlämning Hanhals 130:1 inom HANHALS 10:11

Boplatser (?), med ungefärlig utsträckning 50–30 meter (NÖ–SV). Inom området fanns måttligt med slagen flinta bland annat flera avslag och spån av vilka några tillvaratogs. Det är troligt att boplatserna fortsatt upp på moränåsen och dess sluttningar men det kan ej kontrolleras på grund av växtlighet.

Resultat: Nordsluttande åkermark nedanför väg. Inom det fastställda förundersökningsområdet grävdes fyra sökschakt (ett schakt kom att hamna utanför), figur 5. Samtliga schakt saknade fornlämningsindikationer. Underlaget bestod av styv lera och sten. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

Fornlämning Hanhals 131:1 inom HANHALS 3:9 och 10:11

Boplatsoområde med en ungefärlig utsträckning av 200×25–90 meter (N–S). I området N om vägen fanns måttligt med slagen flinta, bl.a. ett par kärnor, några spån och avslag som tillvaratogs. Vid inventeringen år 1988 var hela den gamla åkern S om vägen gräsbeväxt och

Figur 5. Förundersökningsområdet med sökschakt inom Hanhals 130:1 markerade på utsnitt ur Fastighetskartan. Skala 1:250.

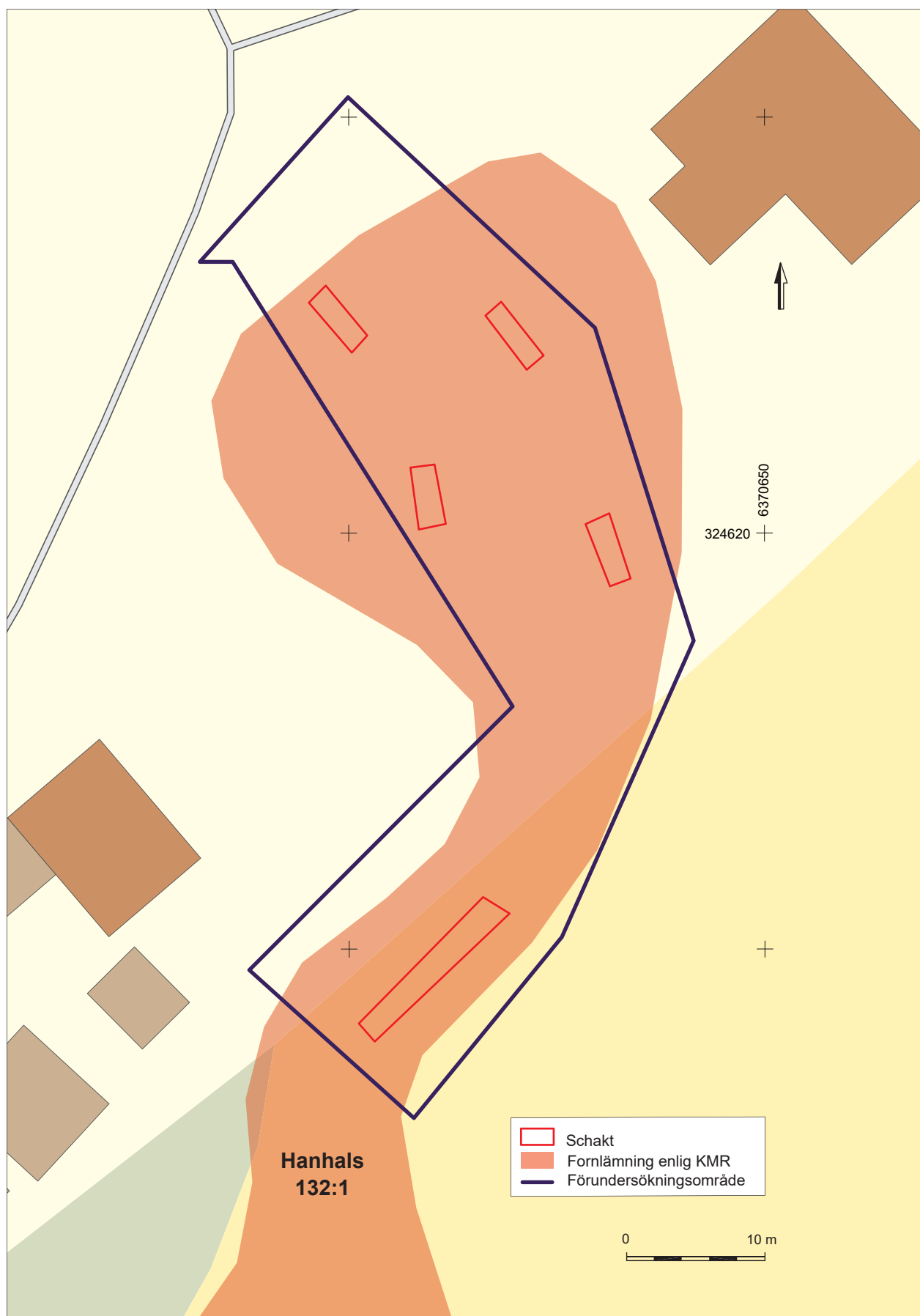

Figur 6. Utblick över Hanhals 131:1. Foto mot söder: Gisela Ångeby.

kunde ej besiktigas. Här hittade dock Göteborgsinventeringen i kanterna av en havreåker en knacksten slagen till en kärna, två tillslagna skärvor, kärnor.

Norra delen av Hanhals 131:1 sträcker sig över en odlingslott, asfalterad väg och en kraftig vägbank. VA-ledningens arbetsområden i norr har därför ej kontrollerats med sökschakt. VA-ledningen i fornlämningen södra del berör hagmark med betande får (figur 6). På grund av ledningens begränsade arbetsområde rekommenderar vi av framförallt praktiska skäl en antikvarisk schaktningsövervakning i samband med markarbeten för själva ledningsdragningen.

En arkeologisk förundersökning genomfördes år 2006 inom den västligaste delen av boplatsen Hanhals 131:1. Framschaktade lämningar i hagmarken bestod av typiska boplatslämningar såsom gropar, stolphål och härdar. Fynden var sparsamma. Två ¹⁴C-date-ringar gav yngre stenålder, 1950–1730 BC respektive mellersta/yngre bronsålder, 1320–1020 BC. Efter förundersökningen bedömdes tillräcklig information ha inhämtats om fornlämningen varför en fortsatt undersökning ansågs obefogad (Ryberg 2006).

Figur 7. Förundersökningsområdet med sökschakt inom Hanhals 132:1 markerade på utsnitt ur Fastighetskartan. Skala 1:400.

Fornlämning Hanhals 132:1 inom HANHALS 10:5 och 15:1

Boplats, med ungefärlig utsträckning av 100×30 meter (N–S). Inom området hittades måttligt med slagen flinta medkoncentration i norra delen. Där tillvaratogs flera spån och några avslag.

Resultat: Förundersökningsområdets södra del ligger i flack åkermark och den norra delen i sydsluttande gräsmatta/gårdstomt. En stengärdesgård delar området. Totalt grävdes sex sökschakt (figur 7). Samtliga schakt saknade fornlämningsindikationer. Matjordslagret i gräsmattan hade ett påfallande djup av uppemot 0,7 meter. Här noterades enstaka inslag av modernt tegel. Underlaget bestod av grusig sand. Underlaget i sökschakt placerat i åkermarken bestod av styv lera. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

Fornlämning Hanhals 143:1 inom HANHALS 3:6 och 3:7

Boplats med en ungefärlig utsträckning av 140×100 meter (N–S). Inom området, som nu, norr om vägen, utgörs av tomtmark, har hittats mycket flinta, särskilt i nordvästra delen. Även år 1917 hittades spånor och skärvor här. Vid 1988 års inventering hittades enstaka flintavslag söder om vägen i plantskolans mark. Det är troligt att boplatsen sträckt sig längre åt nordväst, norr om vägen (nu nybyggd tomt).

Resultat: Förundersökningsområdet täcks av träd och sly på mark som tidigare nyttjats som plantskola. I den västligaste delen är en nyligen uppförd el- eller vattencentral. Inom det fastställda fu-området grävdes tre sökschakt. Samtliga schakt saknade fornlämningsindikationer. Inga fynd påträffades. Underlaget bestod av sand. Inga ytterligare åtgärder föreslås.

Fornlämning Hanhals 69:1 och Hanhals 69:2 inom HANHALS 14:1

Beskrivning i Forndok: Hanhals 69:1) Stensättning, rund, 10 m diam och 0,6 m h. Övertorvad. NV kanten skadad av nedschaktning för väg, där 0,2–0,3 m st stenar syns under torvlagret. Ytan ojämn. I stensättningens ÖNÖ del är en vattenpost med järnlock samt ett rör med skylt. 17 m mot S är: Hanhals 69:2) Odlingröse. Även i skärningen vid vägen SSÖ–NNV är stenar i skärningen.

Resultat: Fornlämningarna ligger på ett mindre höjddparti som gränsar till en väg. Ett större träd växer på höjden och i den sydvästligaste delen finns upplagd jord i en hög. Stenblock ligger sekundärt deponerade (figur 8 och 9).

Sökschakt vid Hanhals 69:1 visar att stensättningen, såsom beskrivningen i forndok anger, är skadad. I schaktet OS213 dokumenterades en 5 meter i diameter stor packning av 0,2–0,4 meter stora stenar. Bland stenarna låg slagen flinta och kvarts (ej tillvaratagna). Packningen utgör bara en del av stensättningens ursprungliga storlek (jfr beskrivningen i Forndok).

Efter förundersökningen kan vi konstatera att Hanhals 69:2 (röjningsröse?) i själva verket döljer en vällagd stenpackning med fynd av två större bukskärvor keramik av bronsålderskaraktär, slagen flinta och kvarts (schakt OS200). Figur 10 visar röjningstenen löst upplagd ovanpå den underliggande stenpackningen. En vällagd stenpackning förekommer även i schaktet OS247 placerat utmed en ganska brant slänt ned mot åkermarken i öster som för övrigt inhyser fornlämningen Hanhals 69:3, ett boplatssområde

Figur 8. Höjdparti med Hanhals 69:1–2. Foto mot norr: Gisela Ångeby.

Figur 9. Höjdpartiet sett från norr, med den av vägen skurnastensättningen Hanhals 69:1 längst ut på höjden. Foto: Gisela Ångeby.

Figur 10. Hanhals 69:2 syns som löst liggande stenar ovanpå den nyupptäckta stenpackningen med fynd av förhistorisk keramik. Foto mot nordost: Gisela Ångeby.

Figur 11. Stenpackning i schaktet OS247 i slänten ned mot åkermarken. Även här hittades förhistorisk keramik vid framrensningen av stenarna. Foto mot nordost: Gisela Ängeby.

Figur 12. Stenpackning i schaktet OS230. Foto mot sydsydväst: Gisela Ängeby.

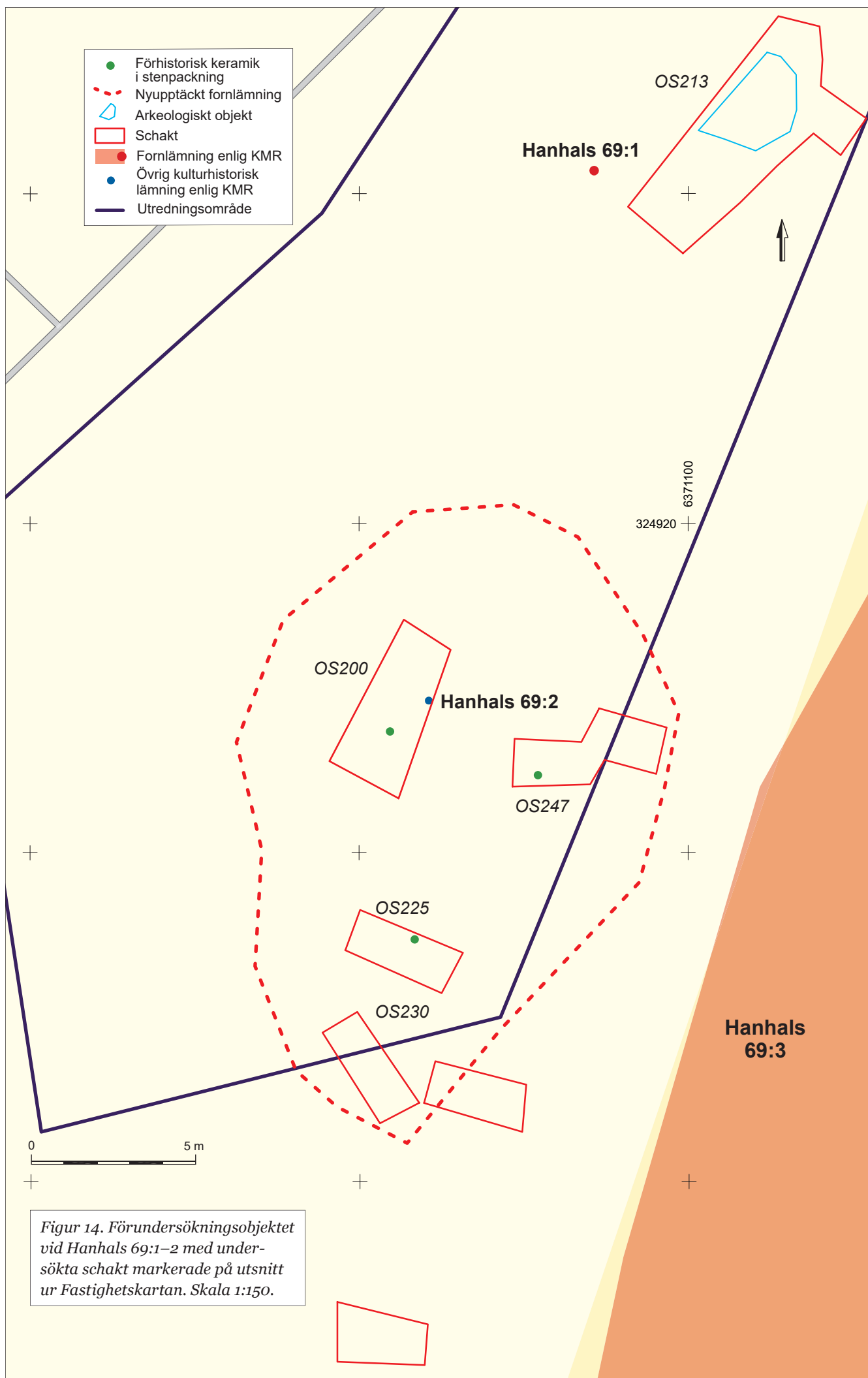

med fynd av flinta i ploglager. Även i detta schakt påträffades två skärvor förhistorisk keramik (figur 11). Något glesare stenpackningar dokumenterades i schakten OS225 och 230, varav det ena också detta innehöll förhistorisk keramik (se figur 12 och 13). Sammanlagt väger keramiken 15 gram. Godset är cirka åtta millimeter tjockt, reducerbränt och med väl synliga magringskorn. Utsidan är grovt slammad.

Huruvida det rör sig om en större flack stensättning, eller en "matta" av sammanhängande stenpackningar utmed en del av höjden, har inte kunnat besvaras inom ramen för förundersökningen. Stenpackningar kan emellertid

Figur 13. Stenpackning i schaktet OS225. I schaktet påträffades en skärva förhistorisk keramik. Foto mot öster: Gisela Ängeby.

förväntas finnas inom ett cirka 13×19 meter stort område, på schaktplanen (figur 14) markerad som "Nyupptäckt fornlämning". Packningen var ej synlig ovan mark. Delar av förundersökningsområdet närmast vägen som löper väster om höjden förefaller påverkat av visst markarbete.

Stensättningen Hanhals 69:1 och nyupptäckta stenpackningar bör i händelse av exploatering omfattas av fortsatt arkeologisk undersökning.

Sammanfattning

Vid den arkeologiska utredningen har inga nyupptäckta fornlämningar kunnat konstateras inom sträckningen för den planerade VA-ledningen i Hanhals. Ledningen berör åtta sedan tidigare registrerade fornlämningar, vilka har kontrollerats inom ramen för en arkeologisk förundersökning. Merparten består av boplatser med fynd av flinta i ploglager, funna i samband med Göteborgsinventeringen under tidigt 1900-tal. Förundersökningen inom dessa resulterade inte i några anläggningar eller andra observationer som motiverar fortsatta arkeologiska insatser.

Förundersökningen av objektet Hanhals 69:1–2 visar att det senare, ett odlingsröse, döljer en underliggande stenpackning med fynd av bronsålderkeramik, att döma av godsets karaktär. Det kan röra sig om en "matta" av stenpackningar som fyller utrymmen mellan fast berggrund. Stenpackningen fortsätter även i slänten ned mot åkermarken i öster.

En trolig tolkning av stenpackningarna i förundersökningens sökschakt är att de representerar en typ av fornlämning som kan finnas inom såväl gravmiljöer som på boplatser, i den arkeologiska litteraturen ibland benämnd som "stenmatta". Många av dem dateras indirekt till bronsålder eller äldsta järnålder. Olikstora och mer eller mindre sammanhängande stenpackningar, och med inslag av fynd, har alltmer kommit att undersökas noggrant metodiskt och med frågeställningar som inneburit en problematisering av stenmattornas betydelse och funktion, deras symboliska innebörd som såväl praktiska funktion i vardagligt liv. Stenpackningarna skiljer sig åt på flera plan men uppvisar också gemensamma drag. Ett typiskt drag som kan tecknas utifrån undersökningar av stenpackningar är att de byggdes utifrån terräng och läge i landskapet. Genom att fylla klyftor och andra ojämnheter i marken med stenar skapades på håll kulissen av ett topografiskt "jämnt" landskap. Dessa stenkädda ytor kan ha utgjort arenor för gemensamma riter i samband med olika kollektiva handlingar vid exempelvis begravning, offer, hågkomster och passageriter. Det är möjligen i ett sådant sammanhang som de nyupptäckta stenpackningarna i schakten söder om stensättningen Hanhals 69:1 skall ses?

Referenser

- Karlenby, L. 2011. Stenbärarna. Kult och rituell praktik i skandinavisk bronsålder. OPIA 55. Uppsala universitet. Uppsala.
- Munkenberg, B-A. 2012. Stenpackningar. In Situ Archaeologica 2011–2012. Göteborgs universitet. Göteborg.
- Ryberg, E. 2006. Förenklad avrapportering från förundersökning av en stenåldersboplats. Halland, Hanhals socken, Hanhals 10:26, RAÄ 131. Arkeologisk förundersökning. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Stockholm.
- Särlvik, I. 1973. Arkeologisk undersökning 1970. Fornlämning 68, Hanhals 15:1, Hanhals sn, Halland. Uppdragsverksamheten Riksantikvarieämbetet Rapport 1973 B 29. Stockholm.

Administrativa uppgifter

SHMs dnr: 511-00901-2019 (utredning) och 512-00312-2020 (förundersökning).

Länsstyrelsens dnr: 431-658-2019 (utredning) och 431-1335-2020 (förundersökning).

Uppdragsnr: 201901441 (utredning), 202000422 (förundersökning).

SHMs projektnr: 730614336 (utredning), 730614446 (förundersökning).

Intrasisprojekt: A2019:176 (utredning) och A2020:046 (förundersökning).

Undersökningstid: Januari/februari 2020 (utr), mars/april 2020 (förundersökning).

Projektgrupp: Gisela Ängeby och Johannes Nieminen (utredning), Gisela Ängeby och Maria Paring (förundersökning).

Underkonsulter: Mantum Entreprenad.

Exploateringsyta: Cirka 15 meter bred korridor.

Undersökt yta: Cirka 470 löpmeter.

Läge: Fastighetskartan, blad 6B 4f.

Koordinatsystem: Sweref 99 TM.

Höjdsystem: Rikets, RH 2000.

Dokumentationshandlingar: Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasisdatabasen.

Fynd: F1–F3 förvaras hos Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Bilaga. Fyndtabell

Fyndnr	Material	Sakord	Antal fragment	Vikt, g	Tjocklek mm	Kontext
F1	Keramik	Kärl	4	8	8	Stenpackning i OS200
F2	Keramik	Kärl	3	4	7	Stenpackning i OS247
F3	keramik	Kärl	1	1	7	Stenpackning i OS225

Inför VA-ledning i Hanhals

– ny stenpackning med förhistorisk keramik

Kungsbacka kommun planerar för ett omfattande VA-ledningsnät i Hanhals socken. Inför detta har delar av ledningssträckningen omfattats av en arkeologisk utredning. Inga nyupptäckta fornlämningar kunde då påvisas. Ledningssträckningen berör åtta sedan tidigare registrerade fornlämningar. Majoriteten utgörs av boplatser med fynd av flintor funna vid Göteborgsinventeringen i början av 1900-talet. Förundersökningen av boplatserna gav inga förhistoriska spår som motiverar fortsatta antikvariska insatser. VA-ledningen berör vidare ett höjdparti med en stensättning och nära denna, ett odlingsröse. Efter förundersökningen kan vi konstatera att under odlingsröset finns en stenpackning med inslag av keramikskärvor daterade till bronsålder/äldsta järnålder. Stenpackningar med inslag av keramik dokumenterades i ytterligare ett par söschakt uppe på höjdpartiet. Stensättningen och den nyupptäckta stenpackningen föreslås bli föremål för arkeologisk undersökning.

Arkeologerna

Statens historiska museer